

denesetre épp ezen a területen vált különösen szembetűnővé a kutatási irányok elkülönültsége: a verstannal foglalkozók nemigen tudtak érdemben hozzászólni a versek szemantikus struktúrájához, míg a többi kutató (Németh G. Béla kivételével) nem is tartotta fontosnak, hogy a vers-zenével foglalkozzék.

Számos probléma merült még föl a vitaülésein, valamennyire nem is lehet egy recenzió keretében kitérni. Az mindenesetre kétségtelen, hogy a vitaülés — annak ellenére (vagy talán éppen azért), mert nem hozott

Wagner, Dieter: Zur Biographie des Nicasius Ellebodus (+1577) und zu seinen „Notae“ zu den aristotelischen Magna Moralia Heidelberg. 1973. (Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Jg. 1973, 5. Abh.) 42 l.

Istvánffy Miklós epitáfiuma szerint Nicasius Ellebodus, a magyar földre vetődött flamand humanistát „Belgae, Germani, Pannonnes, Ausonii” gyászolták korai halálakor. Azután egykettőre megfélemedtek róla mind a négy nemzetnek a fiai: csaknem négyszáz évig alig-alig írták le a nevét. De éppen most egyszerre több helyen megindult az e dősség törlesztése. Miután Bernard Weinberg felhívta poétikájára a figyelmet (*A History of Literary Criticism in the Italian Renaissance*. Chicago. 1961, 519–523), nem én szenteltem az első önálló tanulmányt munkásságának — mint tévesen gondoltam —, hanem a német klasszika-filológus, Rudolf Kassel (*Unbeachtete Renaissance-Emendationen zur aristotelischen Poetik*, in: *Rheinisches Museum für Philologie*, 105/1962, 111–121), aki Ellebodus filológiai eredményeit Arisztotelész *Poétiká*-ja új kiadásában (Oxford, 1965) is értékesítette már. Ezután került csak sor Ellebodusnak szentelt velenicei (1970) és budapesti (1971) előadásaimra s azok megjelenésére (*Nicasius Ellebodus és poétikája*, *ItK* 1971, 24–34. „Reneszánsz Füzetek” 10. — *Contributi alle relazioni padovane degli umanisti d'Ungheria: Nicasio Ellebodio e la sua attività filologica*, in: *Venezia e Ungheria nel Rinascimento*, Firenze 1973, 317–333). Ezzel egyidőben egy fiatal belga bizantinológus, Daniel Donnet javában dolgozott már Ellebodusnak Mikhaél Színkelosz (760–846) grammatikai traktátusához írt kommentárján, kiadva előbb Ellebodus tervezett Színkelosz-kiadásának az előszavát (*Une préface grecque inédite de l'humaniste Nicaise van Ellebode*, in: *Humanistica Lovaniensia*, XXI 1972, 189–195), majd magát a kommentárt (*Un travail inédit de l'humaniste Nicaise van Ellebode: Notes sur le traité de grammaire de Michael*

megegyezést a vitatott kérdésekben — megfelelt a várakozásnak. Kiderült, hogy kutatóink képesek műközpontú elemzésre, annak ellenére, hogy ennek a műfajnak irodalomtudományunkban elegendig szinte semmi hagyománya nem volt. Ez a kötet jó alapját képezheti a további munkának, hiszen a bemutatott alapelvek és eljárások többsége alkalmas arra, hogy továbbfejlesztésre vagy továbbgondolásra készítse a szakembereket.

Kelemen Péter

le Syncelle, in: *Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome*, XLIII/1973, 401–457). Mindkettőnkől függetlenül, munkánkról már csak a nyomdába adás után értesülve, írta meg az Arisztotelész-kutató Dieter Wagner most ismertetésre kerülő értekezését.

A tanulmány nagyobb része a pozsonyi flamand tudós életéről és szellemi hagyatékának számbavételéről szól, a befejező rész pedig az arisztotelészi *Magna moralia* Ellebodus által készített fordítását és a műhöz fűzött jegyzeteit értékeli. A magyar olvasó a legnagyobb örömmel és elismeréssel kell, hogy méltassa a német tudós munkáját. Nemcsak azért, mert művéből több lényeges új tényt megtudunk Ellebodus életéről, hanem azért is, mert a szerző a magyar forrásokat és szakirodalmat példás gondossággal felkutatta, világos képet rajzolt arról a szellemi környezetről, mely hősiünket Magyarországon körülvette, a kor magyar személyiségeiről pontosan tájékozódott és a magyar nyelvű szakmunkákat is mindig teljesen hibátlanul idézte. Egyes nehezebben hozzáférhető vagy csak általam publikált hazai adatok érthető módon nála hiányoznak, az igazán lényeges ismereteknek azonban hiánytalanul birtokában van. Az Ellebodus-életrajzot Wagner több fontos ponton teszi teljesebbé, különösen ifjú korát illetően. Így kikövetkezteti, hogy 1535-ben kellett születnie, amit az általam újabban Pozsonyban megtalált s nemsokára publikálásra kerülő sírfelirata teljes mértékben igazol. Megtudjuk Wagner tanulmányából, hogy Ellebodus 1549-től 1555-ig a leuveni egyetemen, ettől kezdve pedig a római Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult, s innen került 1558-ban az újjászervezett nagyszombati iskolába tanárnak. Igen értékesek azok az adatok, melyeket a szerző Ellebodus padovai ismerőseiről, barátairól, levelező-partnereiről közöl; Clusius levelezése alapján pedig Pozsonyban vele élt fivérééről s könyvtárának sorsáról (Radeczié lett) tájékozott.

Ellebodus műveit illetően Wagner is azokból az Ambrosiana-beli kéziratokból tájékozódott, melyeket tanulmányom végén felsoroltam. A sort azonban ki is egészíti a *D 247 inf* és az *R 105 sup* jelzetűekkel. Az

előbbi Arisztotelész- és Arisztophanész-fordítások mellett Polybiosz VI. könyve egy részének fordítását, az utóbbi pedig a *Poëtika*-parafrazisnak egy Pozsonyban 1572. november 12-én datált másolatát tartalmazza. Hírt kapunk Ellebodiusrnak Piero Vettorihoz írt három, Münchenben őrzött leveléről is. A további kutatásnak azonban talán azzal tette a szerző a legnagyobb szolgálatot, hogy pontosan rendszerezte Ellebodus általa ismert műveit, összeállítva azok kéziratának pontos lelőhelyeit. Végül, ami a *Magna moralia*-fordítás és kommentárt illeti, melyet Wagner kiadni készül, sikerült megtalálnia az Ambrosiana B 84 sup jelzetű kódexében Pinellinek azt a „*liber antiquus*”-át, melynek alapján Ellebodus legtöbb szövegjavítása készült. Wagner a *Magna moralia*-fordítást s ugyanígy a pseudo-arisztotelészi *Problemata* fordítását 1568-ra datálja, vagyis Ellebodus padovai évei termékének tartja. Bár ez önmagában nem kizárt, a datálásra nincs elégséges bizonyíték. Wagner ugyanis Vogel-Gardthausen művére (*Die Griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, 1909, 455) hivatkozik csupán, ez azonban pusztán azért adja az 1568-as évszámot, mert Pinelli és Ellebodus kapcsolatáról csak erre az évre vonatkozóan van tudomása.

Német, belga és magyar kutatók elkezdtek tehát Ellebodus ébresztését, s reméljük, hogy mihamarább a kéziratokhoz legkönyebben hozzáférni tudó „Ausonii” közül is akad majd e munkának folytatója.

Klanczay Tibor

Mályusz Elemér: A Thuróczy-krónika és forrásai

Bp. 1967. Akadémiai K. 206 l. (Tudománytörténeti tanulmányok 5.)

Thuróczy Jánosnak, a királyi személynöki bíróság ítélmesterének krónikája középkori történetírásunk utolsó darabja, mintegy betetőzése és összefoglalása. Több százados krónikairói hagyományt folytat: elődeinek szövegét is átveszi, persze kora szükségleteinek megfelelő módosításokkal — de ezt már a korábbi gesta- és krónikárok is így tették. És éppúgy, mint azok, folytatja az írásművet a saját koráig. Munkájának még a címében is megtartja a krónika elnevezést, melyet humanista kortársai gondosan kerültek.

A munka azonban már Mátyás udvarának humanista légkörében készült. Írója nem egyházi személy, hanem az abszolutizmus megvalósítására törekvő kormányzat hivatalnok. Az új idők jele az is, hogy a krónika nyomtatásban jelent meg, már a szerző

életében. A Budai Krónika nyomtatott kiadása megelőzte ugyan, viszont Thuróczy munkája XV. sz.-i kiadásai után sem merült feledésbe. Újabb kiadásai és XVI. sz.-i német fordítása révén széles körben terjedt.

Legalábbis a XVIII. sz.-ig. 1766-os bécsi kiadása óta (amely már a hatodik volt!) többé nem jelent meg, sem a XIX. sz. műtárajongása, sem a XX. sz. történeti vagy irodalomtörténeti érdeklődése — úgy látszik — nem tartotta méltónak arra, hogy újra kiadja. Magyarul egészében sohasem jelent meg. A Monumenta Hungarica I. köteteként 1957-ben csupán a krónika 1382 utáni részét adták ki magyarul, a fordítás azonban rendkívül hevenyészett, gyenge munka (vö.: Gerézdi R. bírálatát, ItK, 1959, 142—146.).

Ha Mályusz Elemér ismertetendő könyvének megjelenéséből arra következtetne valaki, hogy fordulat állott be Thuróczy hazai megbecsülését illetően, nagyot tévedne. Mint az előszóból kiderül, a könyv külföldi kezdeményezésnek köszönheti létrejöttét: egy szovjet forráskiadvány bevezetőjének készült.

A munka első része Előzmények cím alatt historiográfiánk első négy évszázadának áttekintése. Időrendben, a krónika-kompozíció egyes rétegei, ill. szerzők szerint halad. Természetesen nem tér ki minden részletkérdésre, azonban mint e sokat vitatott terület biztonságos tünő eredményeinek világos és szabatos összefoglalása: feltétlenül figyelmet érdemel. Az egyes szerzőket írói mivoltukban is igyekszik jellemezni. Nem a szerző hibája, hanem a hazai és külföldi előmunkálatok hiányának tudható be, hogy e jellemzésekben egy dimenzió csak igen elmosódottan van jelen; az a tény ti., hogy ezek az írók nemcsak a hazai fejlődés láncszemei, hanem a középkori európai latin nyelvű irodalomnak is részei.

A következő fejezetek tárgya Thuróczy János és krónikája. Mályusz Elemér itt azokat az eredményeket használja föl és építi tovább, amelyekre 1944-es tanulmányában jutott (amelyet egyébként egyszer sem idéz). Az azóta eltelt idő hazai kutatásai közül értékesíti Kardos Tibor néhány megfigyelését is. Előbb az író életpályáját ismerteti, családi körülményeit, hivatali tevékenységét, s ehhez kapcsolódva tárgyalja a krónika keletkezését is, mégpedig abban a sorrendben, ahogyan az egyes részek (Kis Károly története; A szkíta—hun—magyar történet; Zsigmondtól Mátyásig) készültek. Körültekintő alapaossággal tisztázza: milyen forrásokat használt Thuróczy munkája egyes fázisaiban. De az egyezéseknél még tanulságosabbak az eltérések: ahol a krónikairó elhagy valamit forrásából, vagy módosít. Ezek a helyek éles fényt vetnek politikai vagy írói szándékaira, tendenciáira. A krónika utolsó részének vizsgálatánál Mályusz gondosan számba veszi Thuróczynak szóbeli forrásra vissza-